

ԱՌԱՋԱՐԿՈՒ ԵՄ ՄԱԿՈՐԱԿԱՆԸ

ՆԱԽՈ ՔԵՌԻՆ ԶՊԵՏՔ ԵՄ ՄԱՍ
ՍՈՈԱՅՈՒԹՅԱՆ ՄԵՋ

Նախո Քեռի Մոկացին (Նահապետ) «Սասունցի Դավիթ» էպոսի նշանավոր ասացողներից է: «Դավիթ եւ Սիներ» պատումը, որ հաջորդել է Գարեգին Սրվանձտյանցի 1874 թվականի կատարած առաջին գրառմանը (ասացող՝ Մշո գավառի Առնիստ գյուղի բնակիչ, բանասաց Կրպո), գրի է առել Մանուկ Աբեղյանը 1886-ին:

Նախո Քեռու պատումն իր բովանդակության ամբողջականությամբ եւ գեղարվեստական արժանիքներով էպոսի մեծաքանակ պատումների շարքում համարվում է լավագույններից մեկը: Մ. Աբեղյանը հավաստել է, որ նա ավանդապահ եւ ստուգապատում ասացող էր: Երգում էր նաեւ պատումից հատվածներ, որոնք, լսելով, նուտագրում է մեծն Կոմիտասը:

«Դավիթ եւ Սիներ» պատումը, որպես լավագույնը գրառվածների մեջ, փոքր-ինչ համառոտելով, ռուսերեն է թարգմանել Վալերի Բրյուսովը եւ հրատարակել «Հայաստանի պոեզիա» անթոլոգիայում (1916 թ.):

Նախո Քեռին, որպես պատմական անձնավորություն, որպես տաղանդավոր բանասաց եւ ազգային բանահյուսությանը մեծ ծառայություն մատուցած անհատ, համարյա անծանոթ է մեր գրասեր հասարակությանը: Բացի մի քանի կցկտուր տողերից, որ գետեղված են Հայկական հանրագիտարանում, մենք գրեթե ոչինչ չգիտենք նրա մասին: Լուսաբանող գրականություն եւս չկա: Ուստի եւ որոշեցի խորանալ նրա կենսագրական անհայտ էջերի մեջ՝ ակնկալելով նաեւ Սայր Սթո Սուրբ էջմիածնի, էջմիածնի քաղաքապետարանի եւ ավագանու, Հայաստանի Գրողների Միության ուշադրությունը:

Նախո Քեռին (Նախո բիծան, Նահապետը) ծնվել է 1851 թ. Արեւմտյան Հայաստանի Մոկք կամ Մոկս գավառի Գինեկաց գյուղում: Տավրոսյան լեռնաշխարհում ծնված, բացառիկ հիշողությամբ, օժտված Նահապետը դեռ վաղ մանկությունից ըմբռնվում է ժողովրդական բանահյուսության բառն ու բանը, ազգագրական երգերի յուրաքանչյուր մեղեդին ու հնչյունը, իսկ Սասունում ծնունդ առած էպոսի դրվագները, հերոսական պատումներն ասես դաջվում են նրա մտքի ու հիշողության պատերին՝ հետագայում վերարտադրվելով նույնպիսի ստուգությամբ ու կատարելությամբ: Նրա մտաէջերից երբեք չեն ջնջվում մեկ անգամ լսած գրույցները, հեքիաթները, ժողովրդական բանավոր մյուս ստեղծագործությունները: Կարիքն ու զրկանքը, ընչազրկությունը թույլ չեն տալիս նրան կրթություն ստանալ, դեռ ավելին՝ կարիքից ստիպված, սրտի մրմուռով հրաժեշտ է տալիս հարազատներին ու չքնաղ

ծննդավայրին եւ հանգրվան գտնում էջմիածնում: Նահապետը Մայր Աթոռ է գալիս լեռնականի իր ազգագրական տարազով: Սասունում եւ Շատախում գործածվող լայն տաբատով, այծի մորթուց կարված կարճաթեւ աբայով, հաստ գոտիով: Այն ժամանակ Գեորգյան ճեմարանի նկարչության ուսուցիչ, հետագայում մեծանուն գեղանկարիչ Վարդգես Սուրենյանցը հենց այդ տարազով էլ նկարել է Նախո Զեռուն (տես էջի նկարը, բնօրինակը պահվում է Հանրապետության պետական պատկերասրահում): Նախո բիժան էջմիածին է մտնում դատարկածեռն, սակայն հարուստ՝ իր մեջ ամբարած ժողովրդական գրույցներով ու ավանդապատումներով, մեր ժողովրդի պատմության հերոսական էջերով առլեցուն ու անսպառ հեքիաթներով: Այստեղ էջմիածնում, նա աշխատում է որպես դմնապան եւ հենց առաջին իսկ օրվանից, իր հարուստ իմացությամբ, պարզությամբ ու պարտաճանաչությամբ, սիրվում թե՛ ճեմարանի սաների եւ թե՛ դասախոսների կողմից:

Մանուկ Աբեղյանի վկայությամբ, 1886 թ., երբ գրի էր առնում «Դավիթ եւ Մհեր» պատումը, Նախո Զեռին մոտ 35 տարեկան էր: Երախտաշատ հայագետի՝ ասելով, նա պատմել է այն մեծ խանդավառությամբ, որոշ հատվածներ՝ երգելով: Նահապետը չպոսի դրվագները լսել է տարբեր սասունցիներից: Ըստ նրա, իր ծննդավայրում կար մեկը, որ անգիր գիտեր չպոսի 40 ճյուղը: Հայտնի բանասացի մասին գրավոր տեղեկությունը վերջակետվում է 1915 թվականով (տապանաքարի վրա արձանագրված թիվն է): Նախո Զեռու մասին ես գիտեի այսքանը: Սակայն մի առիթով աներոջս՝ Հովհաննեսի հետ եղա էջմիածնի գերեզմանատանը, ուր հանգչում էր նրա հարազատը: Հոգեհանգստյան արարողությունից հետո նա իմ ուշադրությունը հրավիրեց մի տապանաքարի վրա: Այն անշուք, սովորական չափերին անհամապատասխան մի շիրմաքար էր եւ դժվարությամբ էր ընթերցվում վրայի գրությունը. «Նախո Զեռի: Ծնված 1851 թ., մահացած 1915 թ.»:

-Դու բանաստեղծ ես, Նախո Զեռուն պիտի լավ իմանաս, իսկ նա մեր արյունակիցն է: Էջմիածին է եկել ինձնից ու եղբորիցս առաջ: Ես ու խաչիկը Նախոյի եղբոր՝ Մխիթարի թոռներն ենք: Ես գիտեմ նաեւ մեր տեղեկությունները: Մոկաց Գինեկաց գյուղից երբ նրանք գաղթում են, թուրքի մման իրենք եւս ճանապարհին ունենում են մեծ կորուստներ: Իրենց պապը՝ Մխիթարը, հոգեվարքի մեջ, կարողանում է շշնջալ. «Տղա Թումո, լաճերին կտանես Նախոյի մոտ, Վաղարշապատ»: Երբ նրանք հասնում են էջմիածին, Նախո Զեռին արդեն մահացած է լինում: Իրենց տոհմի պատմությունը ժամանակագրական կարգով խաչիկ Ալանյանը գրի է առել, ինչպես նաեւ կազմել տոհմածառը: Նախո Զեռին ունեցել է երեք դուստր՝ Ալմաստը, Սիսեն եւ Դիլբարը: Ալմաստն ամուսնացել է, սակայն հայտնի չէ, թե ու՞ր է գնացել: Սիսեն եղել է հաշմանդամ եւ գաղթի տարիներին մահացել անհայտության մեջ: Դիլբարը եւս Հայրենիք չի հասել:

Նախո Զեռու մատուցած անուրանալի ծառայությանը, նրա կերպարին իր «Անլուելի զանգակատուն» պոեմի «Դողանջ նվաճման» գլխում անդրադարձել է սիրված եւ մեծանուն բանաստեղծ Պարույր Սեւակը՝ ավելի քան 80 տողերով, որոնք եզրափակվում են այսպես.

Նախորդի մտքով ինչպե՞ս անցկենար,
 Թե միշտ հիշվելիս՝ ինքը՝ խեղճ քեռին
 Կկանգներ կողքին ինչ-որ Վազների:
 Այո, Վարդապետ, վիզը ծռելով՝
 Այդ խեղճ ու կրակ անգրագետ քեռին
 Կողքից էր նայում գոռոզ Վազներին
 Եվ պահանջում էր,
 Թե՛ աղաչում էր,
 Որ դու քո գործը Սասնա ծռերով
 Խրատես նրա նիբելունգներ-ին:

«Սասնա ծռեր»-ի մասին հիշատակությունը գալիս է հի՛մ-հի՛մ դարերից եւ մեզ է հասել տաղանդավոր ու շնորհալի ասացողների շնորհիվ: Նրանք չպետք է մոռացվեն: Հատկապես նրանց կատարած մեծագործությունը պետք է փոխանցվի գալիք սերունդներին: 1962 թ., անվանի էպոսագետ Կարապետ Մելիք-Օհանջանյանի նախաձեռնությամբ, շիրմաքար-հուշարձան է կանգնեցվել մեկ ուրիշ բանասացի՝ Թորոյենց Սամուկի հիշատակին, Երեւանում: Այդ գեղեցիկ նախաձեռնությունն իրականացրել են Հայաստանի Գրողների Միության վարչությունը եւ Երեւանի քաղաքապետարանը: Ի դեպ, Նախո Զեռու գերեզմանի եւ շիրմաքարի մասին գիտեն ընդամենը մի քանի մարդիկ: Ժամանակին Հայաստանի Հանրապետության վաստակավոր ուսուցիչ Հայկ Դանդայանի հետ մենք այս հարցը բարձրացրել ենք, սակայն, ինչպես ասում են, սայլը տեղից չի շարժվել: Իսկ գերեզմանին շիրմաքար-հուշարձան ունենալու իրավունքը տաղանդավոր բանասաց Նախո Զեռին իրավամբ եւ անվերապահ վաստակել է:

Անհարգի մոռացության քողը պե՛տք է բարձրացվի եւ ըստ արժանվույն գնահատվի «Սասնա ծռեր»-ի երկրորդ գրառման ասացողը եւ Սասնո աշխարհի մեծ բանասացը:

ԱՆՆՈՒՍՆԻԿ ՏԵՐՏԵՐՅԱՆ

**77 Գրողների եւ ժուռնալիստների
 Միությունների անդամ**